

Mitä tarkoittavat työkirjan kappaleiden alussa olevan otsikon merkinnät?

Tässä on kirjaimen nimi suomalaisilla kirjaimilla, ja sen alla se äänne, jota kirjain merkitsee, eli miten se luetaan. 'Alef' kohdalla on se hankaluus, ettei 'alef'-äänteelle (kurkkukatko, ei "a"!) ole vastinetta suomalaisissa kirjaimistossa. Sitä merkitään '-' merkillä. Enemmän 'alef'-äänteestä alla.

Tämä on 'alef'-kirjaimen normaali, painetussa tekstissä käytetty kirjainmuoto.

Tässä näet 'alef'-kirjaimen muodon silloin kun kirjoitetaan käsin.

Tässä on 'alef'-kirjaimen ikivanhoja muotoja, jotta näet miten heprean kirjaimet ovat kehittyneet.

Yläpuolella on proto-siinailainen 'alefin' muoto, joka on kolme ja puoli tuhatta vuotta vanha. Nämä ovat maailman ensimmäiset aakkoset, jotka on löydetty Siinailta kallioon piirrettynä. Kieli, jota aakkosilla kirjoitettiin, on kanaanilaista kieltä, niin kuin hepreakin. Aakkoset esittävät niitä asioita joita kirjaimen nimi tarkoittaa ja jonka alussa on kyseinen äänne. Esimerkiksi 'alef' tarkoittaa härkää, ja niinpä kirjaimen muoto on härän pää.

Alempi kirjain on myöhempi, protosiinailaisesta muodosta kehittynyt muinaisheprealainen 'alef'-kirjain noin 1000-luvulta eKr. Siinä kuvakirjoitus on kehittynyt nopeammin piirrettävämmäksi ja abstraktimmaksi.

Katso lisätietoja muinaisista aakkosista:

Onko hepreassa isoja alkukirjaimia?

Hepreassa ei ole isoja alkukirjaimia. Nimet ja lauseiden ensimmäiset sanat alkavat samanlaisilla kirjaimilla ja muutkin. Nimiä voi siis olla hankala erottaa muista sanoista.

Miksi hepreaa kirjoitetaan vain konsonantein? Eikö sellaista ole mahdotonta lukea?

Konsonanttikirjoitus on peräisin ensimmäisistä aakkosista, joka oli konsonanttikirjoitusta. Tuona aikana ei oltu vielä edes keksitty sitä, että vokaalejakin voitaisiin merkitä. Heprean vokaalien merkintäjärjestelmä kehitettiin vasta keskiajalla, kun hepreaa oltiin kirjoitettu pelkin konsonantein jo pari tuhatta vuotta. Ensimmäiset vokaalikirjaimet kehittivät kreikkalaiset foinikialaisen (heprean lähisukulaisen) konsonanttikirjoituksen pohjalta.

Miksi sitten ensimmäisen aakkoston kehittäjät eivät keksineet merkitä vokaaleja? Kyse ei ole vain siitä, että ei vielä oltu astuttu tätä suurta edistysaskelta, jotka kreikkalaiset sitten onneksi astuivat. Indoeurooppalaisten kielten, kuten kreikka, samoin kuin suomalais-ugrilaisten kielten äännejärjestelmässä konsonantit ja vokaalit ovat yhtä tärkeitä ja toimivat samoin, joten on järkevää kirjoittaa kummatkin näkyviin. Heprea taas on seemiläinen kieli, ja näille kielille on tyypillistä, että konsonantit kantavat sanan perusmerkityksen, ja vokaalit vain täsmentävät merkitystä ja antavat juurelle tietyn kieliopillisen muodon ja tarkemman merkityksen. Sanat on siis helppo tunnistaa pelkän juuren, eli konsonanttien perusteella. Konsonanttikirjoituksesta on jopa hyötyä, koska sanan juuri hahmottuu paremmin, koska vokaalit eivät ole välissä rikkomassa sanan hahmoa.

Hepreaa taitamaton ei tietenkään voi lukea pelkkää

konsonanttikirjoitusta, vaan vokaalimerkit ovat välttämättömät, jotta sanojen ääntämyksen voi ensin oppia. Mutta Israelissa kirjoitetaan nykyhepreaa normaalisti pelkällä konsonanttikirjoituksella, eikä se tuota vaikeuksia hepreaa äidinkielenään puhuville, koska sanat ovat tuttuja. Heprean opiskelijakin voi yllättävän helposti tunnistaa tutut sanat myös ilman vokaalimerkkejä. Sanat vain täytyy ensin oppia vokaalimerkkien kanssa. Vokaalimerkit ovat kuin polkupyörän apupyörät, opithan ajamaan ilman apupyöriä, opit kyllä myös lukemaan hepreaa ilman vokaalimerkkejä!

Miten 'alef ääntyy? Eikö se olekaan "a"?

Vai onko se ääntymätön?

Tämä on yleinen kompastuskivi heprean lukemista aloittaville. On tärkeä heti ymmärtää 'alefin merkitys oikein. On houkuttelevaa ääntää aina vokaali "a" aina 'alef-kirjaimen kohdalla. 'Alef on kuitenkin konsonantti, ei vokaali (a:han on vokaali). Tässä on suuri ero, koska konsonanteilla ja vokaaleilla on hepreassa erilainen tehtävä. Sanan perusmerkitystä ilmaiseva juuri muodostuu vain konsonanteista, kun taas vokaalit muodostavat juuresta erilaisia muotoja, jotka täsmentävät merkitystä. Tietyn sanan eri muodoissa siis vokaalit vaihtelevat, mutta juurikonsonantit pysyvät. 'Alef voi olla yhtenä konsonanttina sanan juuressa, mutta vokaalit eivät voi olla.

'Alef ei ole niin vaikea äänne kuin se aluksi vaikuttaa. Me suomalaiset äännämme tämän äänteen hyvin usein; se on olemassa myös suomen kielessä. Esimerkiksi sanan "vaaka" genetiivimuoto on "vaa'an". Näet siinä 'alef-äänteen kirjoitettuna '-merkillä. Lausu tämä sana "vaa'an" niin huomaat, miten a-vokaalien välissä pysäytät pehmeästi kurkussasi ilmavirran lyhyeksi aikaa. Huomaa myös, että jos jätät ääntämättä '-äänteen ja sanot "vaan", se kuulostaa väärältä. Näin on hepreassakin, 'alefia ei siis voi kuvata "ääntymättömäksi". Me vain emme miellä sitä

kunnolliseksi äänTEEksi, koska suomessa sitä ei kirjoiteta näkyviin, ja siksi kuulostaa siltä, niin kuin *'alefilla* alkava sana alkaisi vokaalilla. Kuitenkin me usein äännämme katkon vokaalilla alkavien sanojen alkuun suomessakin ihan luonnostaan. Ilman katkoa ääntäminen kuulostaa löysältä. Kokeile! Äännä selvästi ja voimakkaasti opiskelemamme kirjaimen nimi "'alef". Melko varmasti kurkussasi katkesi ilman virtaus lyhyesti ennen a-vokaalia. Kokeile ääntää ilman katkoa, aloittaen pelkällä a-vokaalilla! Eikö kuulostakin löysältä ja hieman hankalalta? Niinpä hepreassakin vokaalialkuiset sanat ovat mahdottomia. Jos sana kuulostaa meistä alkavan vokaalilla, sanan alussa onkin itse asiassa *'alef*-kirjain.

'Alef ei siis varsinaisesti ole ääntymätön, mutta eri asia on, että tavun ja sanan lopussa *'alef* jää ääntymättä, koska kurkkukatkoa on vaikea ääntää tällaisissa tapauksissa.

Miksi hepreaa kirjoitetaan "väärään suuntaan"?

Totumme päinvastaiseen järjestykseen yllättävän nopeasti ja pian tuntuu luonnolliselta, että hepreaa kirjoitetaan oikealta vasemmalle. Hepreaa on kirjoitettu oikealta vasemmalle jo silloin, kun toisin päin kirjoitettavaa suomen kieltä ei ollut olemassakaan! Voisimme siis kysyä, miksi suomea kirjoitetaan "väärin päin". Myös sivut etenevät kirjoissa oikealta vasemmalle. Mutta tietenkin teksti etenee silti ylhäältä alas. Logiikkahan ei ole se, että hepreaa kirjoitetaan "lopusta alkuun". Vapaudutaan suomalaisesta ajattelutavasta: hepreassa alku on oikealla ja loppu vasemmalla. Alunperin kirjaimia on kirjoitettu kiveen hakaten tai saveen painaen, joten tämä suunta on voinut tällä tekniikalla kirjoitettaessa olla parempi.

Onko vokaalit "a" ja "i" lyhyitä vai pitkiä?

Suomen kielessä erottelu pitkien ja lyhyiden vokaalien välillä on ratkaisevan tärkeä: on eri asia sanoa "avaa" tai "aava". Myös heprean kieliopissa, varsinkin Raamatun heprean kieliopissa, vokaalit on jaoteltu pitkiin ja lyhyisiin - on olemassa esimerkiksi "pitkä a" ja "lyhyt a". Kyseessä on kuitenkin enemmän teoreettinen, kieliopin sääntöjen kuvaamista helpottava periaate, kuin todella äännettävä ero. Nykyhepreassa ei ole käytännössä väliä vokaalien pituudella, minkään sanan merkitys ei siitä muutu venytetäänkö vokaalia pitkäksi vai ei. Ainoastaan laatu ratkaisee: onko se a, e, i, o vai u. Usein vokaalien todellinen pituus äännettäessä on jotain suomalaisen lyhyen ja pitkän vokaalin väliltä. Suomalaisen kannattaa siis tässä asiassa rentoutua ja ääntää rohkeasti vokaalin pituudesta välittämättä.

Myös Raamatun ajan heprean ääntämyksessä vokaalien erot olivat alunperin todennäköisesti laadullisia, eikä vokaalien pituusero ollut siinäkään merkittävä. Heprean kielioppiperinteeseen pitkien ja lyhyiden vokaalien erottelu on tullut todennäköisesti keskiajalla arabian kieliopin vaikutuksesta. Tarvitset siis tietoa vokaalien pituudesta lähinnä ymmärtääksesi Raamatun heprean kielioppeja.

Eikös heprean kirjaimet ole myös numeroita?

Kyllä. Heprealaisittain numeroita merkitään kirjaimin, tosin nykyään Israelissa käytetään yleisemmin meikäläisiä numeroita, mutta vanha systeemi on vieläkin käytössä, esimerkiksi juutalaisen kalenterin päivämäärissä tai Raamatun luvuissa ja jakeissa. *'Alef* on 1, koska se on aakkosten ensimmäinen kirjain. Numerot etenevät aakkosjärjestyksessä 1-10, sitten 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 200, 300 ja viimeinen kirjain *taw* on siten 400. Isommat luvut saadaan kirjainten arvoja yhteen

laskemalla.

Miksi *Bet*-kirjain ääntyy kahdella tavalla?

Kyseessä on yksi ja sama kirjain, joka äännetään kahdella eri tavalla riippuen äänneestä, minkä jälkeen se esiintyy. Jos kirjainta edeltää vokaali, vokaali pehmentää ääntämyksen v:ksi. Muulloin, eli sanan alussa tai sanan sisällä konsonantin jälkeen, tai kahdentuneena, *bet* ääntyy "b":nä. Kaksi eri ääntämistapaa johtuu siis vain siitä, että on sujuvampaa ääntää v-äänne vokaalin jälkeen kuin b-äänne. Esimerkiksi sana "'av" (isä) on helpompi ääntää v-äänneen kanssa, kuin "'ab".

Samana sanan eri taivutusmuodoissa voi esiintyä välillä *bet* ja välillä *vet* sen mukaan kun sanan muoto muuttuu. Ero *betin* ja *vetin* välillä ei siis ole koskaan merkitystä erottava, vaan se on yksi ja sama kirjain joka äännetään kahdella tavalla.

Onko vokalisoimattomassa tekstissä *dagesh*-piste?

Ei. Normaaleissa nykyheprean teksteissä, joissa ei ole vokaalimerkkejä, ei ole myöskään *dagesh*-pistettä erottamassa *bet*-kirjaimen kahta ääntämystä. Ne täytyy siis muistaa ulkoa samoin kuin vokaalitkin. Yllä esittämäni sääntö kuitenkin auttaa vokalisoimattoman tekstin lukemista: v-äänne tulee vokaalin jälkeen. Siitä seuraa esimerkiksi, että aina sanan alussa *bet*-kirjain on "b".

Mitä eroa on a-vokaaleilla ׀ ja ׀?

Todennäköisesti T-kirjaimen muotoinen a-vokaali (nimeltään *kamets*) on ollut suun takaosassa äännettävä a-vokaali (o-äännettä lähestyvä), ja viivan muotoinen a (*patach*) etinen a-vokaali (e-äännettä lähestyvä). Monissa Raamatun heprean kieliopeissa ja oppikirjoissa selitetään, että ensimmäinen on "pitkä a" ja jälkimmäinen "lyhyt a". Ero on enemmän teoreettinen, heprean vokaalisääntöjen kuvaamista helpottava sääntö, kuin todellista ääntämistä kuvaava. (Lyhyt "a" on kahden pisteen kanssa esiintyvä a-merkki א) Nykyheprean ääntämisessä nämä kaksi a:ta äännetään samalla tavalla. Israelilaisetkaan eivät osaa vokalisoida sanoja oikeilla a-merkeillä, mikäli eivät ole sanojen vokaalisointia erikseen opiskelleet. Vokaalimerkkejähän ei käytetä normaaleissa teksteissä. Heprean opiskelijoidenkaan ei siis tarvitse murehtia a-vokaalien eroista sen enempää. Sinun ei tarvitse muistaa kumpi "a" missäkin kohdassa esiintyy, kunhan muistat että siinä on jokin "a". On kuitenkin olemassa tietyt säännöt, jotka määrittelevät kumpi "a" missäkin tavussa voi esiintyä: esimerkiksi avoimessa tavussa (vokaaliin päättyvässä tavussa) voi esiintyä *kamets*, mutta *patach* esiintyy vain suljetuissa (konsonanttiin päättyvässä) tavuissa.

Mistä tietää onko *betin* sisällä oleva *dagesh* kahdennuksen merkki "bb", vai vain "b"?

אָבָא Tässä sanassa 'á**bb**a "isi" esiintyy *dagesh* bet-kirjaimen kahdennuksen merkinä. *Dageshilla*, eli kirjaimen sisällä esiintyvällä pisteellä, on siis kaksi eri merkitystä:

1) **Voimakkaampi ääntämys.** *Bet*-kirjaimessa se tarkoittaa äännettä "b", jossa ilmavirta sulkeutuu huulissa kokonaan, eli siten äänne on voimakkaampi kuin "v", jossa ilmavirta huulissa kulkee ääntämisen ajan. Myös kahdella muulla kirjaimella on nämä kaksi eri ääntämistapaa (*kaf* ja *chaf*, *pe* ja *fe*), ja *dagesh* on aina voimakkaamman ääntämyksen merkki,

eli sen missä ilmavirta sulkeutuu. Myös kolmella muulla kirjaimella (gimel, dalet ja tav) esiintyy samaa tarkoittava *dagesh*-piste, mutta kahta eri ääntämystä ei enää käytetä, vaan ne äännetään aina samalla tavalla voimakkaammalla ääntämyksellä. Tämä konsonantin ääntämistapaa tarkoittava *dagesh* esiintyy siis **vain kuudessa kirjaimessa: *bet, gimel, dalet, kaf, pe ja tav***, muistisääntö "begadkefat"). Periaatteena näissä kaikissa on se, että heikompi ääntämys, eli ilman *dagesh*-pistettä oleva, esiintyy vokaalin jälkeen. Tämä *dagesh* voi siis esiintyä vain **sanan alussa, tai konsonantin jälkeen**.

2) **Konsonantin kahdennus**. Tämä *dagesh* tarkoittaa että kyseinen kirjain on kahdentunut, esimerkiksi ב "bb". Kahdennus voi esiintyä lähes kaikissa konsonateissa. Ainoastaan kurkkuaänteet ('alef, he, chet ja 'ajin) eivät voi kahdentua. Kahdennus esiintyy vain **vokaalin jälkeen**. Sen erottaa siis voimakkaampaa ääntämistapaa merkitsevistä *dageshista* siitä, että sitä edeltää vokaali, ja se esiintyy muissakin kirjaimissa kuin yllä mainitussa kuudessa begadkefat-kirjaimessa.

אָבָב Katso nyt tätä sanaa 'abba. Bet-kirjaimen *dagesh* esiintyy a-vokaalin jälkeen. Se täytyy siis olla kahdentunut. Sen lisäksi *dagesh* merkitsee samalla myös voimakkaampaa ääntämystä "b", koska vain tämä äänne voi kahdentua. Ei siis ole olemassakaan kahdentunutta vet-kirjainta "vv".

Eri asia on sitten, ettei käytännön nykyheprean ääntämyksessä kahdennus välttämättä kuulu kovin selvästi. Suomalaisilla on taipumus liioitella kahdennusta, koska se on suomen kielessä niin merkittävä (vertaa: palo/pallo). Hepreassa ero ei ole merkittävä, eikä kahdennus ole äännettäessä niin voimakas. Käytännössä israelilaisen ääntäessä sanan 'abba se kuulostaa usein suomalaisen korviin enemmän 'aba:lta. Kuten vokaalienkin kanssa, suomalaisen kannattaa tässäkin asiassa rentoutua ja olla välittämättä koko kahdennuksesta.

Miten heprean sanat painottuvat?

Sanapaino sijaitsee heprean sanoissa normaalista **viimeisellä tavulla**. Olen kuitenkin merkinnyt kirjaan sanojen translitteroinneissa merkin ´ sen vokaalin ylle, jossa on sanan paino, sillä poikkeuksia tähän sääntöön on. Esimerkiksi sanassa *'abba* paino on alussa, kuten suomessa. Poikkeuksellinen paino johtuu siitä, että sana on alunperin aramean laina.

Itse asiassa hepreassa on vain kaksi mahdollista paikkaa, missä paino voi olla: se normaali viimeinen tavu tai **toiseksi viimeinen tavu**. Sanassa *'abba* paino on toiseksi viimeisellä, sanassahan on vain kaksi tavua. Näitä toiseksi viimeiselle painottuvia sanoja on aika paljon. Mesila - heprean aakkoset -kurssilla opit niitä melkoisen määrän. Nämä sanat voidaan usein tunnistaa tietyistä tuntomerkeistä. Palataan asiaan *dalet*-osiossa, jossa opit tällaisen tuntomerkin sisältävän sanan.

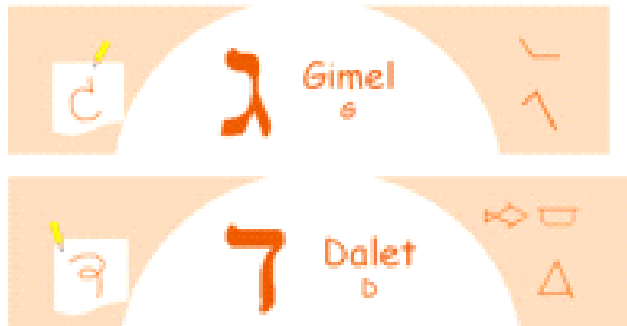
Eikö sanan lopussa oleva *'alef* äänny sanoissa *'abba* ja *ba*?

Ei. Hyvä kun muistat, että *'alef*-kirjain merkitsee kurkkukatkoa '. Se ei kuitenkaan sanan lopussa äänny, olisihan vaikea ääntää *'abba*' tai *ba*', lopettaen kurkkukatsoon! Se ei myöskään äänny sanan sisällä tavun lopussa (esim. tulla-verbin muoto *báta* ei *bá'ta*). Tavun alussa se kuitenkin ääntyy myös sanan sisällä (esim. tulla-verbin muodot *ba'a* tai *ba'im*).

Jos Raamatussa ei käytetä välimerkkejä, onko teksti vain yhtä pötköä?

Raamatussa on oma järjestelmänsä tekstin jakamiseksi osiin,

aksenttimerkit. Ne ovat pieniä pisteitä, viivoja ja kaaria kirjainten ala- ja yläpuolella, samantapaisia kuin vokaalimerkit. Jokaisen sanan kohdalla on jokin aksenttimerkki, joka ilmaisee sanan suhdetta viereisiin sanoihin, eli kuuluuko sana ajatuksellisesti yhteen edeltävän tai seuraavan sanan kanssa, vai tuleeeko sen jälkeen ajatuksellisesti katko, esimerkiksi lauseen loppu. Lisäksi aksenttimerkit ilmaisevat säveltä, jolla sana luetaan. Sävelet siis ilmaisevat lauseen rakennetta. Aksentit auttavat muistamaan ja ymmärtämään tekstin paremmin. Aksenttijärjestelmä on hyvin monimutkainen, ne sisältävät paljon enemmän tietoa kuin meikäläinen välimerkkijärjestelmä. Aksentit on kuitenkin lisätty tekstiin myöhemmin merkitsemään ylös perinteinen, alunperin vain suullisesti säilytetty lukutapa, aivan kuin vokaalimerkitkin. Aksenttien lukutapoja on useita erilaisia perinteitä.

Mikä on *gimelin* ja *daletin* sisällä oleva piste?

Gimel ja *dalet* ovat niitä kirjaimia, joissa on ollut *betin* tavoin kaksi erilaista ääntämistapaa, ja piste eli *dagesh* niiden sisällä on merkinnyt voimakkaampaa ääntämistapaa "g" ja "d", kun ilman *dageshia* ne ovat frikatiiveja, eli ilma kulkee koko ajan läpi "gh" ja "dh". Nykyään ne kuitenkin äännetään aina tällä voimakkaalla tavalla.

Mikä ero on e-vokaaleilla ם ja ם?

Kahden pisteen e-merkki (*tsere*) on ollut suppea "e" (i-äännettä lähestyvä), ja kolmen pisteen e-merkki (*segol*) on ollut avoin "e" (ä-äännettä lähestyvä). Nykyään riittää, että äännät kummatkin samoin "e".

Miksi sanassa *béged* on paino alussa?

Normaalistihan sanapaino on hepreassa viimeisellä tavulla. Sana *béged* on poikkeus. Kaikki sellaiset sanat, jossa on peräkkäin kaksi *segol*-vokaalia (kolmen pisteen e-merkki) painottuvat ensimmäiselle e-vokaalille. Näitä sanoja sanotaan *segolaateiksi*. Niitä on melko paljon, joten ne on hyvä tunnistaa jotta osaisi painottaa ne oikein.

LUKUHARJOITUSTEN TUNTEMATTOMAT SANAT (joita ei ole esitelty
sinisissä laatikoissa kirjassa)

Gimel:

ג

ge

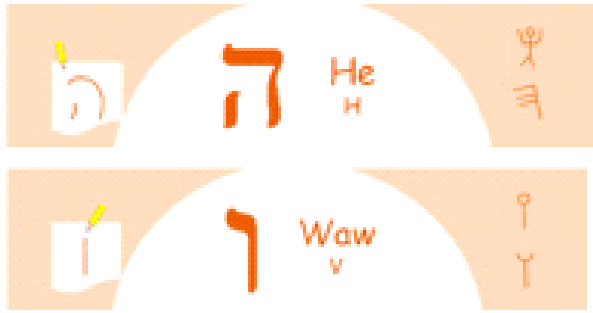
ylpeä

Dalet:

ד

gad

miehen nimi: Gad

Onko *he*-kirjain sama äänne kuin suomalainen "h"?

Hepreassa on kaksi h-äännettä, heikko *he* ja vahva *chet*. Koska suomessa on vain yksi "h", suomalaiset ääntävät h-äänteen miten sattuu, usein jotain heprealaisten *he*:n ja *chet*:n välistä. *He*-kirjainta voisi pitää "meikäläisenä h:na", mutta se on hyvin heikko, eikä siinä saisi olla minkäänlaista särähdystä, vain pehmeä henkonen. Se on niin heikko äänne, että nykyheprean puhekielessä se jää hyvin usein täysin ääntymättä.

Olen kuullut *he*-kirjaimen nimen äännettävän "hei".

Nimi on oikeastaan pelkkä "*he*", mutta nykyhepreassa on eurooppalaisten kielten vaikutuksesta yleinen ilmiö diftongisaatio, eli e-vokaali vääntyy muotoon "ei". Kyseessä on aksenttiero, jota kuulee useiden sanojen kohdalla. Israelissa kuulee kumpaankin tapaa ääntää riippuen puhujan taustasta, ja kumpikin on oikein.

Mitä tarkoittaa *ha*-artikkelin perässä oleva viiva?

Se tarkoittaa, että tämä sana kirjoitetaan kiinni seuraavaan sanaan, ilman väliä. Viivaa ei kuitenkaan silloin kirjoiteta näkyviin, viiva on vain muistuttamassa siitä, että sana kirjoitetaan kiinni, eli viivan kohdalle tulee seuraavan sanan ensimmäinen kirjain.

Hepreassa kaikki sellaiset sanat joissa on vain **yksi kirjain** (riippumatta merkityksestä) kirjoitetaan kiinni seuraavaan sanaan. Sellaisia on myös esimerkiksi ja-sana "ve". Yhdessä "sanassa" saattaa siis olla oikeasti useitakin sanoja kiinni toisissaan.

Onko waw "v" vai "w"?

Waw ääntyy nykyään pelkästään "v". Alunperin se on todennäköisesti ollut "w" kuten englannissa.

Miksi kirjaimia ה ja ו käytetään vokaaleina? Mikseivät vokaalimerkit yksin riitä?

וּ vai הוּ

וֹ vai הוֹ

וֵ vai הֵ

וֶ vai הֶ

Vokalisoidussa tekstissä näitä kirjaimia ei tarvittaisi. Mutta alunperin hepreassa ei edes ollut vokaalimerkkejä - nehan on kehitetty vasta 800-luvulla jKr., kun hepreaa on jo kirjoitettu pelkin konsonantein pari tuhatta vuotta. Tänä aikana, kun vokaalimerkkejä ei vielä ollut, keksittiin käyttää tiettyjä **konsonantteja** myös vokaalien merkkeinä, jotta sellaiset sanat, joissa on samat konsonantit, mutta eri vokaalit, voitaisiin erottaa

toisistaan. Näitä konsonantteja, joita on kolme (*he*, *waw* ja *jod*) sanotaan "lukemisen äideiksi". Nykyhepreassa, jossa vokaalimerkkejä ei normaalisti käytetä, nämä lukemisen äidit ovat runsaassa käytössä. Jos lukemisen äitejä ei olisi, olisi esimerkiksi yllä olevat tavut vokalisoiduttomana aivan saman näköiset:

ד "da", "de", "do", "du", "di" tai pelkkä "d"

Lukemisen äitien kanssa ne voidaan erottaa osittain toisistaan:

די "da" tai "de"

דו "do" tai "du"

Konsonanttien käyttö vokaalimerkkeinä siis vähentää arvailua sanan lukemisessa, vaikka sataprosenttista varmuutta se ei anna. Se kuitenkin yleensä riittää käytännössä sanan tunnistamiseen sille jolle sana on tuttu. (Periaatteessa yllä olevissa esimerkeissä *he* ja *waw* voivat olla myös konsonantteja, alempi voisi olla esimerkiksi *dav*, mutta todennäköisemmin *waw* ja *he* sanan lopussa ovat lukemisen äitejä.)

Aina lukemisen äitejä ei kuitenkaan käytetä vokalisoiduttomassakaan tekstissä. **Sanan lopussa se on pakollinen**, eli jos sana loppuu vokaaliin, viimeisenä on aina lukemisen äiti - se, joka kyseistä vokaalia merkitsee. Esimerkiksi a-loppuisessa sanassa on aina *he*-kirjain viimeisenä, o-loppuisessa *waw*. **Sanan keskellä** voidaan käyttää *waw*-kirjainta o:n tai u:n merkitsemiseen, mutta se ei ole pakollinen. **Sanan alussa lukemisen äitejä ei käytetä**, eli jos sana alkaa vaikkapa *waw*-kirjaimella, se on silloin aina konsonantti "v". Jos sana kuulostaa alkavan vokaalilla, sanan alussa on silloin oikeasti '*alef*' (tai myöhemmin opiskeltava '*ajin*').

Miksi sitten teksteissä, joissa on vokaalimerkit, käytetään lukemisen äitejä? Vokaalimerkit kehitettiin alunperin Raamatun tekstiin, ja siitä tekstistä ei ole saanut poistaa yhtäkään kirjainta, ei myöskään lukemisen äitejä, vaikka ne eivät enää vokaalimerkkien kanssa olisi tarpeellisia. Siten on muodostunut tuplamerkintä - esimerkiksi די - yhdistelmässä on

merkitty a-vokaali kahteen kertaan: vokaalimerkillä ׀ he-kirjaimella ה. Raamatun tekstissä ja muissa vokalisoiduissa teksteissä käytetään lukemisen äitejä kuitenkin vähemmän kuin normaalissa vokalisoimattomassa nykyheprean tekstissä. Sanan lopussa ne ovat kuitenkin myös vokalisoiduissa tekstissä pakollisia.

Huomaa, ettei 'alef ole lainkaan lukemisen äiti! Se ei ole heprealaisissa sanoissa KOSKAAN vokaalin "a" merkki! Se on konsonantti, jonka yhteydessä voi esiintyä mikä tahansa vokaali. Sanan lopussa a-vokaali merkitään he-kirjaimella, sanan sisällä ainoastaan a-vokaalimerkeillä, vokalisoimattomassa tekstissä ei mitenkään! (Poikkeuksena vierasperäiset sanat, esimerkiksi ei-heprealaiset nimet, joissa 'alefia voidaan käyttää a-vokaalin merkitsemiseen oikean lukutavan varmistamiseksi.) Entä sellaiset sanat kuin אָ אוֹ אוּ אוֹ אוּ? Eikö 'alef merkitse niissä a-vokaalia? Ei! Sanojen lopussa olevat 'alefit ovat niissäkin konsonantteja, vaikkakin niitä ei äännetä, sillä olisi hankala ääntää sanan lopussa olevaa katkoa. Niillä ei ole mitään tekemistä a-vokaalien kanssa, näissä sanoissa vain sattuu esiintymään vokaali "a" ennen 'alef-konsonantteja, vokaali voisi olla mikä tahansa muukin. Esimerkiksi sanassa קוֹרָא "kore" esiintyy vokaali "e" ennen 'alefia.

Mistä tietää kirjoitetaanko tietyn sanan o- tai u-vokaali wawilla vai ilman?

Sanan lopussa lukemisen äidit - eli waw o:n tai u:n merkkinä, he a:n tai e:n merkkinä - ovat pakollisia. Sanan keskellä joissakin sanoissa on tapana kirjoittaa waw o/u:n merkiksi, joissakin sanoissa ei. Se vaatii ulkoa opettelua. Olennaista on, voiko sanaa sekoittaa johonkin toiseen sanaan. Joissakin sanoissa esiintyy kahta muotoa - lukemisen äidillä varustettuna ja ilman.

Äännetäänkö ׀ ja ׀ pitempänä kuin pelkät vokaalimerkit ׀ ja ׀?

Ei. Kyseessä on vain kaksi eri tapaa kirjoittaa samat vokaalit.

LUKHARJOITUSTEN TUNTEMATTOMAT SANAT (joita ei ole esitelty
sinisissä laatikoissa kirjassa)

Waw:

וּ

du

lainasana: kaksois-

Miten Zajin ääntyy?

Zajin on nimenomaan s-äänne, ei "ts". Lähde liikkeelle ääntämällä "ssss", mutta muuta se soinnilliseksi, eli kurkussa on sointi samoin kuin esimerkiksi l- tai n-äänteessä. *Zajin* surisee niin kuin mehiläisen ääni. **Siinä ei kuitenkaan ole mitään t-äänteeseen viittaavaa**, eikä se suhise kuin suhu-ässä. Se kirjoitetaan suomalaisittain z-kirjaimella vain siksi ettei suomalaisissa aakkosissa ole soinnilliselle ässälle muutakaan kirjainta.

Miten zajinin ז muodon erottaa wawista ו ?

Painokirjaimet *zajin* ja *waw* ovat hyvin samannäköisiä viivamaisen kapeita kirjaimia. *Waw* on kuitenkin enemmän pelkkä viiva, ja pykälä kirjaimen yläpuolella osoittaa vain vasemmalle. Samanlainen pykälä on itse asiassa jokaisessa kirjaimessa, eikä merkitse mitään, sen on koristeellinen sulkakynän jälkeä jäljittelevä muoto.

Zajin on *wawia* käppyräisempi: sen **varsi on hieman s-kirjaimen mallinen** (joka sopii hyvin sille, sehän on s-äänne), ja sen päässä on **HATTU**: eli pykälät, kuin hatun lierit, ulottuvat kummallekin puolelle.

Miten käsikirjaimissa *zajin* ja *gimel* muistaa kumpi on kumpi?

5 5

Käsikirjaimissa *zajin* ja *gimel* kummatkin ovat viitosen alaosan näköisiä. *Zajin*-käsikirjain on oikeinpäin oleva viitonen eli kaari oikealle päin. Siten se muistuttaa myös **s-kirjainta**, mikä on helppo muistaa, koska *zajin* on soinnillinen ässä.

Gimelin kaari on vasemmalle, **samaan suuntaan kuin painokirjaimessa** (א) oleva haara.

Milloin käytetään tämä-sanana maskuliinista muotoa *ze*?

Hepreassa on "tämä"-sanastakin erikseen maskuliini ja feminiinimuoto. *Ze* on maskuliinimuoto. Muotoa "ze" käytetään siis miespuolisiin ihmisiin viitatessa, esimerkiksi *ze David*, "Tämä on Daavid." Sitä voidaan käyttää myös sellaisiin asioihin viitatessa, jotka ovat hepreassa maskuliinisia sanoja. Esimerkiksi sana "kulta", *zaháv*, on maskuliini, joten voisimme tehdä lauseen *ze zaháv*, "Tämä on kultaa". Feminiinimuoto olisi *zot*. Jos sanoisimme esimerkiksi "Tämä on Rut" käyttäisimme muotoa *zot*: *zot Rut*.

Feminiiniset sanat tunnistaa useimmiten päätteestä **-a** (אָ), joka kirjoitetaan tietenkin *he*-kirjaimella niin kuin olemme jo oppineet.

Jos esimerkiksi kysymme "Mikä tämä on?", emme tiedä mihin sanaan "tämä" viittaa joten käytetään aina maskuliinia: "*ma ze*". ("*Ma*" tarkoittaa "mikä?")

Sanottaisiinko "tämä kulta" hepreaksi "*ze zahav*"?

EI! "*ze zahav*" tarkoittaa "Tämä on kultaa.", se on siis kokonainen lause (nominaalilause). (Olla-verbiähän ei tarvita.)

"Tämä kulta" olisi: "*ha-zahav ha-ze*" (הַזֶּה בְּהַזָּהָב), eli tämä-sana toimii hepreassa tässä rakenteessa kuin adjektiivi, eli sen pitää tulla substantiivin jälkeen, ja kummallakin on määräinen artikkeli *ha-*.

Huomaa sivun 10 alanurkassa käsikirjainlukuharjoitus, miten ilmaistaan "Tämä on susi"? Miten sen sijaan olisi "tämä susi"?

Miksi vokaalitonta konsonanttia ei yksinkertaisesti jätetä ilman vokaalimerkkiä, miksi vokaalittomuudelle tarvitaan oma merkki?

Varma on varmaa. Raamatun tekstiin kehitetty vokaalijärjestelmä merkitsee jokaisen konsonantin jollain merkillä, lukuun ottamatta sanan viimeistä kirjainta. Eipä ainakaan voida väittää että joku vokaali on vahingossa jäänyt pois, ja muuttaa sillä sanan merkitystä.

Mistä tietää ääntyykö *shwa* vai ei?

Nämä kaksi pikku pistettä aiheuttavat paljon hämminkiä heprean opiskelijoille! *Shwa* on oikeastaan aivan mitätön juttu: se on joko ei mitään, tai ihan pikkuriikkinen puolivokaali. Tästä mitättömästä jutusta on kehitetty paljon sääntöjä - milloin *shwa* on ääntyvä, milloin ei. Varsinkin Raamatun heprean opiskelussa opitaan esimerkiksi että aina sanan alussa, ensimmäisen kirjaimen alla, *shwa* pitäisi aina ääntää.

Käytännön israelilaisessa puheessa *shwa* ääntyy kuitenkin paljon harvemmin. Sanan alussakaan se ei äänny ellei konsonanttiyhdistelmä ole sellainen, että se olisi vaikea sanoa ilman väliin tulevaa e-äännettä. Esimerkiksi sanan "jo" "*kvar*" yhdistelmä "*kv*" on helppo sanoa, joten ei turhaan äännetä "*kevar*". Mutta sanassa "puhuu" "*medaber*" yhdistelmä

"mb" on vaikea, joten ei voi ääntää "mdaber" ja siksi äännetään "medaber".

Nykyhepreassa siis on aika yksinkertaista tietää milloin *shwa* ääntyy ja milloin ei. Älä sano *shwata* turhaan! Raamatun heprean sääntöjen mukainen *shwan* ääntäminen ei periaatteessa ole virhe, se vain kuulostaa hassulta siinä kohdassa jossa ei ole tapana ääntää sitä normaalissa puheessa. (Jossain tilanteissa, kuten juhlavassa puheessa, runonlausunnassa tai lauluissa tarvittavan tavurakenteen saamiseksi nykyhepreassakin voidaan ääntää tällä klassisella tavalla.

Käytännön nykyheprean ääntämistä tavoitellessa **lähde aina liikkeelle oletuksesta että *shwata* ei lausuta**. Sanan keskellä se on lähes aina oikein, koska *shwa* on siellä vain konsonanttiin päättyvän tavun lopun merkki. Sanan alussakin yritä **ensin ääntää ilman e:tä**, ja jos onnistut ilman suuria vaikeuksia, se on todennäköisesti nykyheprean ääntämyksen mukainen.

Vielä huomautus tavallisesta sudenkuopasta: sanakirjoissa ja oppikirjoissa, joissa on kirjoitettu meikäläisin kirjaimin äänneohjeita (transkriptioita), on usein tapana kirjoittaa klassisin säännöin äännettävä *shwa* **aina** jotenkin - esim. pienenä e:nä tai ylösalaisena e:nä. Se ei tarkoita, että käytännön nykyheprean ääntämyksessä *shwa* oikeasti äännettäisiin näissä sanoissa! Mieti voiko sanan ääntää ilman *shwata*, ja jos voi, jätä se pois äännettäessä huolimatta transkriptiosta. (Transkriptioista muutenkin sanoisin, että kun olette oppineet lukemaan heprean kirjaimia ja vokaalimerkkejä, lukekaa vain niitä! Äänneohjeet ovat usein todella harhaanjohtavia. Jokaisella sanakirjalla, oppikirjalla, ja eri kielisillä erityisesti, on omat transkriptiotyylinsä. Vain heprean kirjoitus vokalisoituna on luotettava, se kertoo sataprosenttisen varmasti miten täytyy ääntää!)

Kuinka sivun 10 lukuharjoituksen tavut pitäisi ääntää?

Missä *shwa* ääntyy e:nä ja missä ei?

Nykyheprean ääntämyksen mukaan tavut ääntyisivät näin:

gze, deda, bzi, beva, dvo, gva, vezo, gdu

Raamatun heprean perinteisen ääntämistavan mukaan kaikki ensimmäisen kirjaimen alla olevat *shwat* pitäisi ääntää, siis *geze, deda, bezi, beva, devo, geva, vezo, gedu*. (Siksi Raamatun hepreassa puhutaankin "*shewasta*", merkin nimessä itsessäänkin on *shwa* ensimmäisen kirjaimen alla.)

Muista että chet-kirjain on H-äänne, EI SH tai TSH, kuten "ch" joissain muissa kielissä luetaan.

Kirjaimen muoto ך kuvaa hyvin sitä, vertaa toiseen h-äänteeseen ה.

ך = heikko H

ך = vahva H

LUKUHARJOITUSTEN TUNTEMATTOMAT SANAT (joita ei ole esitelty sinisissä laatikoissa kirjassa)

Zajin:

זגז

zug

pari

זז

zaz

liikkuu tai liikkui

זז

zo

זז ך(fem.), tarkoittaa samaa kuin *zot*

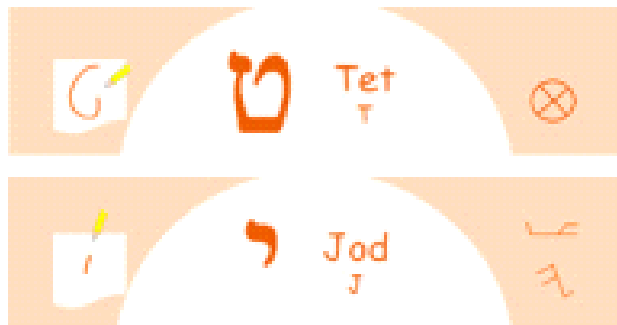
Chet:

חוב

chov

velka

Eikös hepreassa ole toinenkin "t"? Mitä eroa niillä on?

Hepreassa on kaksi t-äännettä: *tet* ja *taw*. Ne on alunperin tietenkin ääntyneet eri tavalla - ei kai niitä muuten kirjoitettaisi kahdella eri kirjaimella. *Tetiä* kuvataan emfaattiseksi äänneeksi, tarkoittaa jotenkin voimakkaampaa ääntämystä kuin tavallinen "t" eli *taw*. Ei voida olla varmoja siitä mikä tarkalleen on ollut alkuperäinen ääntämys. Orientaalijuutalaiset ääntävät samoin kuin arabiassa *tetin* takaisena t:nä. Eurooppalaisperäiset eli ashkenazijuutalaiset eivät tee eroa kahden t:n ääntämyksessä, joten ei meidänkään tarvitse.

Tämä on muuten se "t", jotka käytetään lainasanoissa (vaikkapa televisio *televizija* ja vierasperäisissä nimissä (esim. Tiina).

Onko sanasta "hyvä" (*tov*) myös maskuliini ja feminiinimuoto?

Kyllä, *tov* on maskuliinimuoto, siksi sanomme esim. *ach tov* (hyvä veli). Huomaa sanajärjestys, substantiivi aina ensin, sitten adjektiivi, eli päinvastoin kuin suomessa! Feminiinimuoto on *tova* (טובה), eli hyvä sisko olisi *achot tova*.

Miksi käsikirjain-*tet* on noin kummallinen?

Se näyttää ensisilmäykseltä erilaiselta kuin painokirjain, mutta itse asiassa se vain alkaa ja päättyy eri kohtiin: aloita piirtämään oikealta vasta painokirjaimen puolivälistä, ja jatka ylös vielä ylemmäs kuin painokirjaimessa. Yläosa saa olla reilusti rivin yläpuolella.

Älä muuten piirrä käsikirjain-*tetiä* liian paljon 6:n näköiseksi! Oikean puolen viivanpätke ei taivu paljoa keskelle. Tässä auttaa se, että kirjoitat oikeassa järjestyksessä **oikealta alkaen**. Jos aloitat ylhäältä, tulee houkutus kirjoittaa muoto kuutoseksi.

Jod on muodoltaan kuin heittomerkki, eikö niin?

Yleensä kyllä kukaan ei kysy tätä kysymystä, vaan moni vain olettaa asian olevan näin. Se ei ole totta. *Jod* on isompi kuin heittomerkki ja alempana. *Jodin* yläosa on **samalla korkeudella kuin muillakin kirjaimilla**, ei ylempänä. Hepreassakin on heittomerkki, vertaa niitä alla olevassa esimerkissä, jossa on *alef* normaalin kirjaimen korkeuden osviittana, sen jälkeen *jod* ja sitten heittomerkki:

Sama juttu käsikirjaimissa, *jodia* ei kirjoiteta muita kirjaimia ylemmäs, vaan samalle korkeudelle mutta ei alas asti, vaan enintään puoliväliin.

Eikö Jumalan nimi äännetä "Jahve"?

Kyllä näin todennäköisesti nimi on vokalisoitu ja joskus äännetty.

Raamatussa on kuitenkin nimi vokalisoitu "Jehova" יהוה, joka on yhdistelmä *Jahve*-nimen konsonanteista ja *Adonaj*-sanana (Herrani)

vokaaleista, tosin hieman alussa muutettuna todennäköisesti siksi, ettei sana יהוה luettuna vahingossakaan muistuta *Jahve*-nimeä. Siihen aikaan kun vokaalimerkit on lisätty Raamatun tekstiin, juutalaiset eivät enää olleetkaan olleet nimeet *Jahve*-nimeä, vaan vokalisoivat nimen sen mukaan kun he sen luevat.

יהוה

Joskus Raamatun tekstissä יהוה on vokalisoitu "*elohim*" (Jumala) -sanan vokaaleilla, jolloin sen kohdalla pitäisi sanoa *elohim*. Se johtuu siitä, että sanan edellä on jo tekstissä *Adonaj*, (*Adonaj Elohim*, Herra Jumala).

Tarkoittaako *Jahve* nykyhepreassakin "hän on"? Miten sitten ilmaistaan "hän on", jos nimeä ei saa lausua?

Jahve ei tarkoita sellaisenaan nyky- eikä Raamatun hepreassakaan "hän on". Se on todennäköisesti muinainen muoto olla-verbin

imperfektimuodosta יהיה *jihje*, joka käännettäisiin "hän on".

Raamatun hepreassa imperfekti tarkoittaa jatkuvaa olemista, menneessä, nykyhetkessä tai tulevassa, eli tämä *jihje* käännetään "hän on". (Huomaa että suomen kieliopissa "imperfekti" on ihan eri asia!)

Nykyhepreassa sama *jihje*-muoto on futuuri, "hän on tulevaisuudessa", mikä ei tietenkään ole alkuperäinen merkitys. Nykyhepreassa ilmaisu "hän on" tavallisesti ei tarvitse olla-verbiä ollenkaan, riittää pelkkä "hän" *hu*.

Jahve-nimeä on tulkittu myös hif'iliksi eli kausatiiviseksi olla-verbin muodoksi, jolloin se tarkoittaisi "hän, joka tekee olevaksi".

Eikö יי -yhdistelmä äännetä "ei"?

Olet varmasti kuullut sen äännettävän niin. Se ei kuitenkaan johdu siitä, että sanassa olisi todella e- ja i-vokaalit merkittynä. Kahta vokaalia ei voi olla hepreassa kirjoitettuna peräkkäin. *Jod* on e-vokaalimerkin jälkeen vain sen saman e:n merkki, aivan kuin se on i-vokaalimerkin jälkeen i:n merkki.

Eri asia on sitten se, että nykyheprean ääntämyksessä on eurooppalaisten kielten vaikutuksesta ns. diftongisaatio-ilmiö, eli alunperin puhdas e-vokaali väännetään diftongiksi "ei". Sitä esiintyy myös sanoissa, joissa e-vokaalia ei ole merkitty *jodilla*, ja toisaalta kaikkia e-vokaaleja jotka on merkitty *jodilla* ei diftongisoida.

Esimerkki tästä moninaisuudesta on kaupungin nimi Eilat, joka on tienviitoissa kirjoitettu englanniksi välillä "*Eilat*" ja välillä "*Elat*". Paras olisi mielestäni lukuharjoituksissa lukea puhtaana e:nä, ettei tule väärinkäsityksiä heprean kirjoitusjärjestelmästä. Jos diftongisaatio sitten tarttuu israelilaisten puhetta kuunnellessasi sitä mukaa kun opit lisää sanoja, niin se on OK.

Miksi sanoissa "hän" *hu* ja *hi* on *alef* lopussa?

Alef yksinkertaisesti kuuluu niihin sanoihin, se on osa niiden juurta. *Alefhan* ei ole minkään vokaalin merkki, vaan samanlainen konsonantti kuin vaikkapa *bet* tai *gimel* - eihän kukaan koskaan ihmettele, miksi sanassa on *bet* tai *gimel*! *Alef* on katkoääne, joka kuitenkin on vaikea ääntää sanan lopussa: koitapa ääntää *hu'* ja *hi'*. Siksi se on sanan ja tavun lopussa ääntymätön. Se kuuluu kuitenkin sanan juureen, ja siksi se on merkittävä näkyviin. Sitä voi edeltää, kuten mitä tahansa muutakin konsonanttia, mikä tahansa vokaali, kuten näistäkin kahdesta sanasta voi todeta. Ääntymättömän *alefin* läsnäoloa sanassa ei siis voi mistään päätellä, se täytyy vain tietää olevan sanassa.

Vielä huomautan että ethän sotke *alefia* lukemisen äiteihin, eli *he-*, *waw* ja *jod*-kirjaimiin, jotka todella ovat myös vokaalien merkkejä, ja joista yleensä voi päätellä mitä milloinkin käytetään.

LUKUHARJOITUSTEN TUNTEMATTOMAT SANAT (joita ei ole esitelty sinisissä laatikoissa kirjassa)

Tet:

טוב	<i>tuv</i>	hyvyys. Huomaa miten hepreassa eli samoista konsonanteista saadaan juuresta saadaan vokaaleja
-----	------------	--

אט	<i>'at</i>	hitaasti. (Yleensä םmuodossa <i>le'at</i>)
----	------------	---

טַח	<i>tvach</i>	etäisyys, kantama
-----	--------------	-------------------

טח	<i>tach</i>	rappasi, lxi
----	-------------	--------------

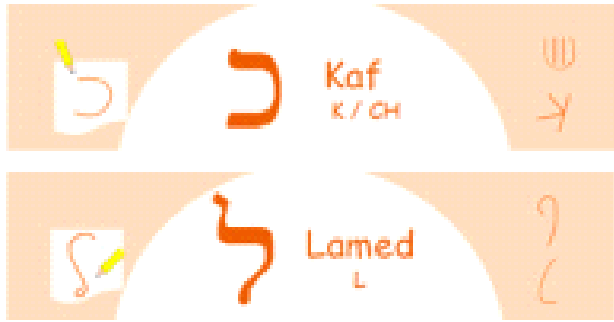
Jod:

Sivun 13 alalaidassa esimerkissä:

דַּי	<i>daj</i>	riittävästi, tarpeeksi
------	------------	------------------------

Lukuharjoituksessa:

יהודי	<i>jehudɔ</i>	juutalainen, mask.
-------	---------------	--------------------

Miksi *kaf* ääntyy välillä k:na ja väillä ch:na?

Tässä on aivan samanlainen tilanne kun *bet*-kirjaimen kohdalla.

Hepreassa *kafin* kaksi eri äännettä käsitetään samaksi kirjaimeksi, jonka ääntämys vaihtelee sen mukaan, edeltääkö kirjainta vokaali vai ei.

Vokaali *kaf*-kirjaimen edellä pehmentää *kafin chafiksi*. Saman sanankin eri muodoissa *kaf* ja *chaf* voi vaihdella sen mukaan, onko kyseisessä muodossa vokaalia kirjaimen edellä vai ei. Esimerkiksi *katav* - hän kirjoitti, mutta *jichtov* - hän kirjoittaa (futuuri, jossa on etuliite ji-,)

Poikkeuksia säännöstä on, ja ne johtuvat siitä, että *kaf* voi olla voimakas äänne "k" vokaalinkin jälkeen, jos se on kahdentunut, esim. **כִּכָּה** *chikká* (hän odotti).

Onko כ- (ilman dageshia) ja כּ-äänteillä eroa?

Alunperin todennäköisesti oli, ja nykyäänkin orientaalisessa ääntämyksessä. Käytännössä eroa ei nykyään huomaa.

Miksi *kaf* on erinäköinen sanan lopussa? Ääntyykö se eri tavalla?

Loppukirjainmuodot eli *sofit*-muodot ovat olemassa puhtaasti

koristeellisuuden takia. Näyttää hienommalta, että viimeisellä kirjaimella on pitkä, rivin alapuolelle ulottuva häntä, niin kuin neljällä *sofit* kirjaimella viidestä on. Ääntämiseen ero ei vaikuta mitenkään.

Kaf sofit on yleensä oikeastaan *chaf sofit*, koska nykyhepreassa sillä on tuskin koskaan *dagesh*-pistettä. Loppumuotoon siis pätee aivan sama sääntö kun normalillekin *kafille*: jos sisällä on piste, se äännyy k:na, jos ei, niin se äännyy ch:na.

Mitä verbimuotoja 'ochél (syö) ja holéché (menee, kävelee) ovat?

'Oché́l ja holéché ovat nykyhepreassa preesensmuotoja. Ne ovat muodoltaan maskuliinin yksikköjä, eli käyvät minä-pronominin (*aní*) kanssa (jos on mies), maskuliinisen sinä-sanana (*atá*) tai hän-sanana (*hu*) kanssa:

esim. *aní 'ochél* (minä syön), *atá 'ochél* (sinä syöt), *hu 'ochél* (hän syö).

Preesensissä ei siis ole erikseen persoonamuotoja (minä, sinä, hän, me, te, he), vaan pelkästään maskuliini ja feminiini yksikkö, sekä mask. ja fem. monikko. Yksikön feminiinin päätte on *-et*, eli nämä verbit ovat feminiinissä *'ochélet* ja *holéchet*. Esim. *aní holéchet* (minä menen), *at holéchet* (sinä menet) ja *hi holéchet* (hän menee).

LUKHARJOITUSTEN TUNTEMATTOMAT SANAT (joita ei ole esitelty sinisissä laatikoissa kirjassa)

Kaf:

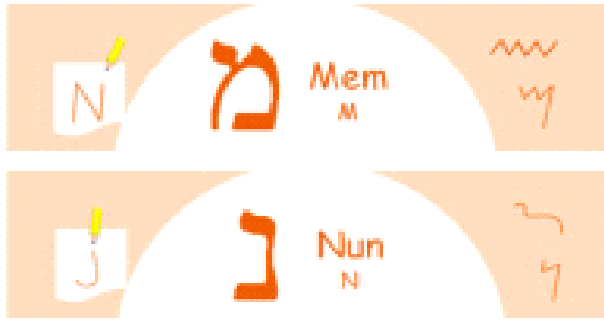
כָּחַהּ
kach

kácha näin, tarkoittaa samaa kuin lyhyempi

אֶךְ

'ach mutta, vain, tosin

Miten mem sofitin käsikirjainmuoto piirretään?

Kirjain piirretään yhdellä viivalla nostamatta kynää paperista. Se ei ole P-kirjain, siinä on kokonainen ympyrä.

Ensin ympyrä myötäpäivään, sitten viiva sen vasemmalle puolelle:

- 1 - Aloitetaan piirtämään ympyrää vasemmalta puolelta
- 2 - Piirretään ympyrä myötäpäivään
- 3 - Kun ympyrä on kokonainen palattuasi takaisin vasemmalle sivulle, piirrä viiva jatkamalla suoraan ylöspäin noin yhtä korkealle kun ympyrä ulottuu
- 4 - Käänny alaspäin ja jatka viivan piirtämistä alas, voi mennä rivin alapuolellekin asti.

Älä piirrä erikseen ympyrää ja viivaa, koska silloin jää helposti rako väliin, ja se ei ole tarkoitus.

Mitä eroa on waw- ja nun sofit -kirjainten muodossa?

Nun sofit ulottuu rivin viivan alapuolelle, *waw* ei. On hyvä verrata toisiinsa kaikkia kolmea viivanmuotoista kirjainta: *jod*, *waw* ja *nun sofit*:

י ו ן

/

| |

Im- ja -ajim -päätte sanoissa 'elohim (Jumala), chajim (elämä) ja majim (vesi)

Nämä ovat kaikki perusmuodoltaan monikollisia sanoja hepreassa, vaikka ne ovat suomessa yksiköllisiä. Monikon tunnus on maskuliinisissa sanoissa *-im*. Huomaa *-im* päätte sanoissa *'elohim* (Jumala) ja *chajim* (elämä). Vesi-sanassa on päätte *-ajim*, joka on duaalin (kaksiko) päätte (eli ikäänkuin olisi aina "kaksi vettä"). Elämä- ja vesi-sanasta ei ole hepreassa yksikkömuotoa olemassakaan, ne on aina näissä monikon ja duaalin muodossa, ja siksi myös niihin liittyvät adjektiivit tai verbit ovat aina monikossa (duaalia ei adjektiiveissa ja verbeissä ole erikseen). Katso esimerkiksi miten sanotaan "hyvää vettä" ja "hyvä elämä":

מֵיִם טוֹבִים   תְּיִים טוֹבִים

majim tovim , chajim tovim - huomaa *to* (hyvä)- sanassa oleva monikon *-im* päätte.

Jumala-sanasta on olemassa harvinaisempi *'eloah*-muoto. Vaikka tarkoitettaisiin Yhtä Jumalaa, yleensä käytetään monikollista *'elohim*-sanaa. Verbit, joiden tekijänä on Jumala ovat yleensä kuitenkin

yksikössä, mutta joskus monikossakin. Adjektiivit ovat usein monikossa. Miten sitten ilmaistaan "jumalat", monet epäjumalat? Samalla sanalla 'elohim, tai erillisellä sanalla "epäjumala" 'elil, monikko 'elilim.

Onko *lechem* (leipä) nimessä *Beetlehem*?

Kyllä, *bet lechem* tarkoittaa "leivän talo". "Talo" on normaalissa muodossaan "*bait*", mutta yhdyssanojen ensimmäisenä sanana muodossa *bet*.

Onko 'adam (ihminen) ja 'adama (maa) samaa juurta?

Kyllä - ja selitys löytyy 1. Mooseksen kirjasta 2:7: "*vajjitsar Adonaj Elohim et ha-adam afar min-ha-adama*" Ja Herra Jumala muovasi ihmisen maan tomusta.

Mistä tietää onko kaksi samankuuloista heprean sanaa todella samaa juurta, vai sattumalta saman näköisiä meidän mielestä? Juuri muodostuu hepreassa kolmesta juurikonsonantista. Vain konsonantit siis ratkaisevat. Esimerkiksi "*melech*" (kuningas) ja "*malchut*" (kuningaskunta) on samaa juurta, koska kummastakin löytyy kolme samaa konsonanttia samassa järjestyksessä: *m-l-ch*. Heprealle on tyypillistä, että vokaalit vaihtelevat sanan muodon mukaan - esimerkiksi sen perusteella, onko se verbi vai substantiivi, tai onko sillä perässä päätte vai ei.

Onko *melech* (kuningas) ja *melach* (suola) samaa juurta?

Katsotaanpa miten ne kirjoitetaan heprean kirjaimilla:

מֶלֶךְ (kuningas)

מֶלַח (suola)

Löytyykö niistä kolme samaa konsonanttia? Ei, viimeinen konsonantti on eri: kuninkaassa *kaf* (joka on tässä pehmeässä *chaf*-muodossa), ja suola-sanassa on *chet*. *Chaf* ja *chet* kuulostavat samalta, mutta ovat kuitenkin eri kirjaimia. Siten kahdella samankuuloisella sanalla on aivan eri juuri - eikä mitään tekemistä toistensa kanssa.

Onko heprean sanajärjestys päinvastainen kuin suomessa: Suolameri - *jam hamelach*?

Kyllä, yhdyssanojen sanajärjestys on päinvastainen kuin suomessa. Heprean logiikka on erilainen kuin suomen: hepreassa tärkein sana tulee ensin, suomessa tärkein tulee viimeiseksi. Kun puhumme Suolamerestä, puhumme merestä eikä suolasta, eikö niin? Siksi meri on pääsana, ja se tulee ensin - *jam* - ja sitten suola-sana, joka kuvailee minkälainen se meri on - *melach*. Määrätyssä muodossa *jam hamelach* (Määrätyssä muodossa olevissa yhdyssanoissa *ha*-artikkeli tulee vain jälkimmäiseen sanaan).

Jos puhuimme merisuolasta, pääsana on suola ja se tulisi ensin - *melach jam*.

Muita esimerkkejä yhdyssanoista, (jotka usein käännetään genetiivirakenteella suomessa). Huomaa että pääsana on aina ensin hepreassa:

lechem ha-chajim (elämän leipä)

melech ha-kavod (kunnian kuningas)

ben ha-adam (ihmisen poika)

Sama 'tärkein ensin' -periaate näkyy adjektiivirakenteissa. Jos sanomme

"hyvä kuningas", niin kumpi on tärkeämpi sana: "hyvä" vai "kuningas"? Kuningas tietenkin, joten hepreassa substantiivi on aina ensin, sitten vasta sitä kuvaava adjektiivi: *melech tov*. Suomen logiikka on tässäkin päinvastainen - tärkein sana laitetaan viimeiseksi!

Hodu la'adonaj ki tov - mikä on 'adonaj-sanana edessä oleva la-?

Se on suuntaa ilmaiseva prepositio "johonkin", tai "jollekin", tässä tapauksessa Herra-sanana yhteydessä "Herralle". (Hepreassa kiitetään "jollekin" eikä "jotakin", kiitos ikäänkuin liikkuu jotakin kohti.) Normaalisti prepositio on muodossa *le-*, esimerkiksi *le-jisrael* "Israeliin".

Tässä lauseessa "Kiittäkää Herraa, sillä Hän on hyvä" sanaa "hän" (*hu*) ei esiinny. Se voisi olla siinä normaalissa kielessä: *ki hu tov*, "sillä Hän on hyvä". Psalmi on runokieltä ja usein hyvin lyhyitä ja pelkistettyjä muodoiltaan, mikä on heprealaiselle runoudelle tyypillistä.

Mitä sana 'amen oikeastaan tarkoittaa?

Usein on mielenkiintoista ja ajatuksia herättävää tutkia mitä muita sanoja tulee samasta juuresta, eli kolmesta juurikonsonantista (tässä tapauksessa *'-m-n*). *Amen*-sanana kanssa samaa juurta ovat esimerkiksi *'emuna* (usko), *he'emin* (uskoa), *ne'eman* (uskollinen, luotettava), *ne'emanut* (uskollisuus, lojaalisuus), *'imun* (luottamus), mutta yllättävästi myös sellaisia sanoja kuin *'imen* (harjoitella) ja *'imun* (harjoitus).

Onko Benjamin - nimen "oikea" väärän vai vasemman vastakohta?

Jamin tarkoittaa oikeaa vasemman vastakohtana - vasen on *smol*. Tosin kielikuvissa oikea puoli on parempi, tärkeämpi puoli.

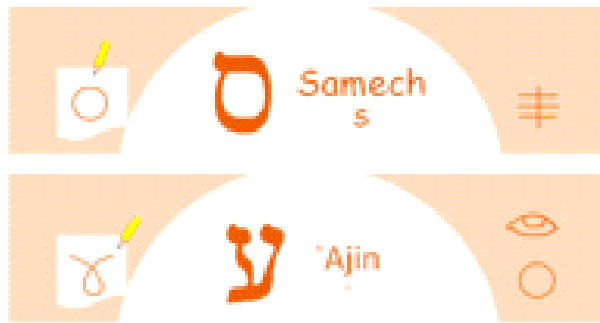
Oikea väärän vastakohtana olisi *nachon*, ja väärälle ei ole sen

kummempaa ilmaisu kuin *lo nachon*.

Hine ma tov, "Katso miten hyvää!" - onko ma myös "miten"?

Ei yleensä. "*Ma*" on "mikä" tai "mitä". Jos kysymme "miten" tai "kuinka" (esimerkiksi: "Miten pääsemme bussiasemalle") kysymyssana olisi "*ech*"

איך.

Onko ' Ajin ääntymätön?

'Ajin on periaatteessa soinnillinen kurkkuääne, sama joka kuuluu arabiassa hyvin selvästi. Orientaalitaustaiset israelilaiset ääntävät sen myös niin. Monet israelilaiset ääntävät kuitenkin 'ajinin aivan kuin 'alefin: eli pelkkänä katkona tai täysin ääntymättömänä tavun tai sanan lopussa. Kuuleman perusteella ei siis voi erottaa onko sanassa 'alef vai 'ajin.

Jos sana kuulostaa meidän korviimme alkavan vokaalilla, kuten esimerkiksi sanat *ani* (minä) tai *uga* (leivos), siinä on alussa aina 'alef tai 'ajin. Kumpi niistä sitten? Se täytyy vain muistaa ulkoa. Sekä 'alefin että 'ajinin jälkeen voi esiintyä mikä tahansa vokaali.

אָנִי עוֹגָה

Kummatkin kirjaimet - 'alef ja 'ajin - ovat ainoastaan konsonantteja, eikä niillä ole mitään tekemistä minkään erityisen vokaalin kanssa, toisin kuin lukemisen äidit *jod*, *waw* ja *he*, jotka toimivat myös tiettyjen vokaalien merkkeinä.

(Poikkeuksena 'alefin käyttö vierasperäisten sanojen a-vokaalin merkkinä. Heprealaisissa sanoissa 'alefia ei käytetä niin. 'Ajinia ei käytetä vokaalin merkkinä koskaan.)

Onko *sela* - "kallio" sama sana kuin psalmeissa esiintyvä "sela"?

Ei. Psalmien *sela* (välisoitto?) kirjoitetaan eri tavalla: סְלָה

Kallio on: סֶלַע Näillä kahdella sanalla on siis eri juurikirjaimet, eikä siksi mitään tekemistä toistensa kanssa.

Miksi sama vokaalimerkki ֶ merkitsee kahta eri vokaalia - a:ta ja o:ta?

Alunperin ei tietenkään niin ole ollut. Miksi masoreetit (vokaalimerkkien keksijät 800-luvulla jKr.) olisivat merkinneet kahta eri äännettä samalla merkillä? Todennäköinen selitys on, että tämä vokaalimerkki ֶ on kuvannut a:n ja o:n väliltä olevaa äännettä, takaista a:ta. Myöhemmin, kun heprea ei ollut enää juutalaisten äidinkieli, hepreaa puhuttiin ympäristöissä, jonka kielissä tällaista äännettä ei ollut, ja sen ääntämys unohtui tällaisilla seuduilla. Tällainen maa oli Espanja, jonka juutalaisten (sefardien) ääntämistapa on ollut nykyheprean ääntämyksen pohjana. Niinpä takainen a-äänne on muuttunut a:ksi tai o:ksi, sanasta riippuen.

Kirjainten nimien merkityksestä

Huomasitko silmän kuvan sivulla 24? Se on *ʿajin*-kirjaimen muinainen muoto. *ʿAjin* tarkoittaa silmää. Jokaisen kirjaimen alkuperäinen merkki on ollut kuva sellaisesta asiasta, jonka sana alkaa kanaanilaisissa kielissä kyseisellä äänneellä. Se sana on myös kirjaimen nimi. Monet sanoista ovat aivan samoja kuin niitä kuvaavat asiat, jotkut ovat hieman erilaisia. Monet kirjaimista merkitsevät ruumiinjäseniä, kuten *ʿajin*.

Yllä *kaf*-kirjaimen muinainen muoto (kämmen, hepreaksi *kaf*),
jod (käsi, hepreaksi *jad*) ja *ajin* (silmä).

Myöhemmin opiskelemme myös kirjaimet *resh* (pää, hepr. *rosh*), ja *pe*
(suu, hepr. *pe*):

Mem-kirjaimen muinainen muoto kuvaa vettä (hepr. *majim*, vesi), ja *bet*-
kirjain kuvaa taloa (hepr. *bajit*, talo):

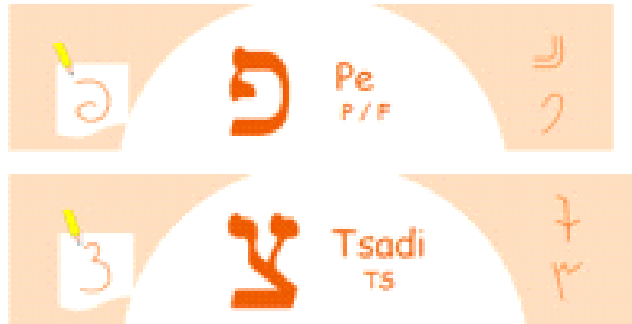
KIRJAN LUKUHARJOITUKSISSA OLEVAT SANAT, JOIDEN SUOMENNSTA
EI OLE ANNETTU KIRJASSA:

'Ajin, sivu 26

נוע   nóa'   liikkua

מוח   móach   aivot (hepreassa yksiköllinen sana)

Vertaa näitä kolmea kaverusta:

ב

bet

כ

kaf

פ

pe

Niillä on kaikilla samantapainen muoto. Mitä muuta yhteistä niillä on? Ne ovat ne kolme kirjainta, joilla on kaksi erilaista ääntämistapaa riippuen siitä, onko niiden sisällä piste (*dagesh*) vai ei:

ב\ב

b/v

כ\כ

k/ch

פ\פ

p/f

Kaikkiin pätee sama periaate: *dageshin* kanssa olevat kirjaimet ovat klusiileja, eli ääntäessä niitä ilmavirta sulkeutuu äänne-elimessä kokonaan, ja ilman *dageshia* olevat äänneet ovat vastaavassa kohdassa ääntyviä frikatiiveja, eli hankausäänteitä, ilma ei sulkeudu kokonaan. Nämä hankausäänteet esiintyvät vokaalin jälkeen. *Pe/fe* ja *bet/vet* ääntyvät kummatkin huulissa, mutta *pe/fe* on soinniton pari, *bet/vet* soinnillinen pari.

Mitä eroa on daletin ja tsadin käsikirjainmuodoilla?
Kummatkin näyttävät kolmoselta.

dalet

tsadi

Olellainen ero on koko: *dalet* on normaalin korkuinen, *tsadi* on "iso kolmonen", kolmosen yläosa ulottuu rivin yläpuolelle. Toinen ero on, että *dalet* seisoo pystyviivan päällä, sillä ei ole alakaarta. Sehän on painokirjaimena tämän muotoinen: **T**. *Daletilla* on usein myös lenkki keskellä, *tsadilla* ei. Mutta *daletkin* voidaan piirtää niin pienen lenkin kanssa, ettei se kunnolla erotu.

Ääntyykö *pe sofit* פֿ "p" vai "f"?

Kirjassa on vähän sekaannusta sofit-kirjainten ääntämyksen merkintätavoissa. *Kaf sofitin* kohdalle sivulla 15 on merkitty "ch", koska käytännössä sanan lopussa oleva *kaf sofit* on aina ilman *dageshia*, eli "ch". Sama koskee *pe sofitia*, vaikka sen kohdalle on merkitty kirjassa äänne "p". Se voisi olla "p" jos siinä olisi *dagesh* פֿ - aivan samoin kuin normaalikin *pe* פֿ. Käytännössä nykyhepreassa sellaista ei näy koskaan, ja Raamatun hepreassakin harvoin.

Sofit-muodoissa siis pätee sama *dagesh*-periaate kuin tavallisissakin muodoissa, älä anna *sofit*-muotojen hämätä sitä asiaa:

כֿ

פֿ

ךֿ

ףֿ

k/ch

p/f

(Huomaa yllä: heprea etenee oikealta vasemmalle, suomen kirjaimet vasemmalta oikealle.)

Voimakkaamman *dageshillisen* muodon ääntämys esitetään usein kirjaimen perusääntämyksenä, sen mukaanhan kirjaimen nimikin annetaan *kaf* (*k*), *pe* (*p*).

Siksi voimme puhua *kaf sofitista* ja *pe sofitista*, vaikka käytännössä ne ääntyvät melkein aina "ch" ja "f".

Esiintyykö *dagesh*-piste vokalisoimattomassa tekstissä?

Ei. Normaalissa, vokalisoimattomassa tekstissä ei esiinny mitään pisteitä ja merkkejä itse kirjainten lisäksi. Esimerkiksi sana *panim*, kasvot, 'eifo, missä, näyttävät vokalisoimattomana tältä:

פנים איפה

Pitää siis tietää, ääntyykö *pe*-kirjain "p" vai "f". Tässä auttaa muistaa, että "f" esiintyy vokaalin jälkeen.

Pe sofitin ja *tsadi sofitin* käsikirjoituskirjaimet

pe- eli *fe sofit*   *tsadi sofit*

Huomaa miten ne asettuvat riville. Niissä ei siis käsikirjaimina ole rivin alapuolelle ulottuvaa häntää, vaan ne kohoavat rivin yläpuolelle. Aloita

kummatkin kuin lamedin käsikirjaimen: alenkistä ylöspäin. Heilauta *pe sofitin* pää alaspäin roikkumaan, ja *tsadin* ylöspäin.

Tässä vielä vertauksen vuoksi painokirjaimina:

ף

pe- eli *fe sofit*

ץ

tsadi sofit

KIRJAN LUKUHARJOITUKSISSA OLEVAT SANAT, JOIDEN SUOMENNOSTA EI OLE ANNETTU KIRJASSA:

Pe

פִּינְלַנְד

fɔnlɑnd

Suomi

אַף

'ɑf

nen

כֵּיף

kef

hauskuus, hauskaa

Tsadi

חוץ

chuts

ulkopuoli

בוץ

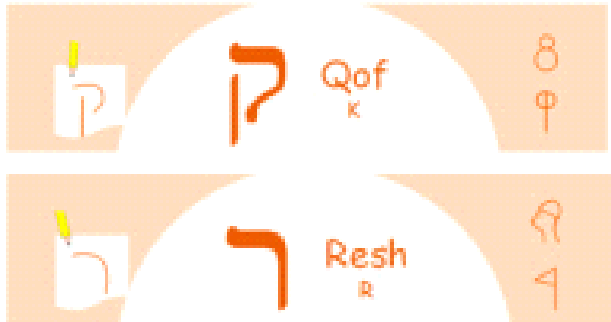
bots

muta

חז

chets

nuoli

Mitä eroa on *qofin* ja *kafin* ääntämyksessä?

Orientalijuutalaiset ääntävät *qofin* takaisena "k"-äänteenä, ja siksi sitä kirjoitetaan q-kirjaimella erotukseksi *kaf*-kirjaimesta. Monet israelilaiset eivät kuitenkaan tee eroa *qofin* ja *kafin* ääntämyksessä. Voit ääntää *qofin* ihan normaalina k:na.

Mikä muoto on *koné*, ostaa?

Se on preesens, yksikön maskuliini, samoin kuin aiemmin esiintyneet verbit *ba* tulee, *'ochél* syö ja *holéch* menee, kävelee. Muotoa *koné* voi käyttää minä-pronominin kanssa jos puhuja on mies: *'aní koné* Minä ostan, tai maskuliinisen sinä-pronominin kanssa: *ata koné*, Sinä (mies) ostat, tai maskuliinisen hän-pronominin kanssa: *hu koné*.

Feminiinissä viimeinen vokaali vaihtuu a:ksi: *'aní koná* Minä (nainen) ostan, *at koná* Sinä (nainen) ostat, *hi koná* Hän (nainen) ostaa.

Feminiin päätteitä on kaksi erilaista -a ja -et. Kumpi niistä kulloinkin tulee, riippuu verbistä.

Mitä verbimuotoja ovat nimet *jitschak* ja *ja'akov*?

Ne eivät ole preesensmuotoja, kuten äskeiset verbit. Ne ovat nykyhepreassa futuurimuotoja. Raamatussa ne eivät ole merkitykseltään kuitenkaan pelkästään tulevaisuuteen viittaavia, vaan päättymättömään, jatkuvaan tekemiseen viittaavia muotoja, joita sanotaan Raamatun heprean opiskelun yhteydessä imperfektiksi.

Miten *resh* ääntyy? Minkälainen ärrä se on?

Alunperin seemiläisissä kielissä, joihin hepreakin kuuluu on samanlainen r-äänne kuin suomessakin: kielen päällä suun edessä lausuttava. Tällaista ärrää kuulee israelilaistenkin suusta silloin tällöin, ja se on ihan oikein, joten saat huoletta ääntää suomalaisen ärrän.

Suuri osa israelilaisista kuitenkin ääntää "ranskalaisen ärrän" suun takaosassa. Se on nykyajan vierasta vaikutusta heprean kielessä. Se on kuitenkin hyvin yleinen, ja jos se tarttuu israelilaisten puheesta omaan ääntämykseeni, niin hyvä. Itse olen aina ääntänyt suomalaisen ärrän eikä sitä ole koskaan ihmetelty eikä opettajien toimesta korjattu koskaan, toisin kuin esimerkiksi englantilaista/amerikkalaista ärrää.

Tervetuloa

Tervetuloa-ilmaisu "Siunattu (hän joka) tulee" tai "Siunattu on tuleva" on siinä mielessä hankala, että se taipuu tekijän mukaan, eli sen mukaan kelle se osoitetaan. *Baruch haba* - on yksikön maskuliini, eli sen voi sanoa yhdelle mieshenkilölle.

Naiselle sanotaan *bruchá haba'á* eli sekä siunattu-sanalla, että tulla-verbillä on a-pääte.

Monelle ihmiselle, jossa on miehiä ainakin osa, sanotaan: *bruchím haba'im*

Monelle naispuoliselle henkilölle: *bruchót haba'ót*
Tästä näet, että *-im* on maskuliinin monikon päätte, ja *-ot* feminiinin monikon päätte.

Tietty maa - Israel

Erets (maa) -sanaan liitettäessä määrättyä artikkelia *ha-* tapahtuu vokaalin muutos, se EI ole *ha-erets*, vaan *ha-arets* אֶרֶץ .
Hyvä on myös tietää, että usein Israeliin viitataan vain sanomalla *ha-arets* (tietty maa).

Miksi "Jumalan sana" on *dvar Elohim*, kun "sana" on *davar*?

Heprean yhdyssanoille, jotka usein käännetään suomessa genetiivirakenteilla, kuten "Jumalan sana" on tyypillistä se, että **ensimmäinen sana saattaa hieman muuttua**, se on erityisessä yhdyssanamuodossa. Kieliopeissa sitä sanotaan "konstruktimuodoksi", hepreaksi "*smichut*". Esimerkiksi *davar*-sanan *smichut*-muoto on *dvar*, ja siksi *dvar Elohim*.

Toinen esimerkki: *bait* (talo) sanan *smichut*-muoto on *bet*, kuten nimessä *Bet léchem*, leivän talo. Kaikilla sanoilla ei ole erilaista *smichut*-muotoa, kuten esimerkiksi sanalla *séder* "järjestys": *séder pésach*-yhdyssanassa *séder* on samanlainen kuin normaalisti.

Miksi "*tsohorájim*"? Miksi ensimmäinen ׀-merkki luetaan "o"?

צְהַרְיִם *tsohorájim* - keskipäivä

Hyvä, jos huomaisit, että toinen vokaalimerkki, *he*-kirjaimen alla, on םֿ, joka ääntyy AINA "o". Mutta miksi sen edellä, ensimmäisen kirjaimen alla oleva םֿ-merkki ääntyy "o", sehän ei ole konsonanttiin päättyvä tavu eli umpitavu? No, hepreassa on sellainen sääntö, että lyhyen o:n םֿ edellä esiintyvä םֿ ääntyy myös aina o:na. Eli tällainen yhdistelmä, םֿ םֿ äännetään aina "o-o".

Mitä eroa on *tavin* ja *tetin* ääntämyksessä?

Nämä on niitä kirjainpareja, joita suuri osa nykypäivän israelilaisista ei erottele ääntämyksessä. Voit ääntää kummatkin tavallisena t:nä. Lainasanoja tai vaikkapa suomalaisia nimiä kirjoittaessasi käytä *tet*-kirjainta t:n merkinä - ei *tavia*.

Onko *tav* ollut alunperin ristin muotoinen? Mitä kirjaimen nimi tarkoittaa?

Kirjaimen muinainen muoto on risti, ja näkyyhän se meikäläisessäkin t-kirjaimiessa. *Tav* טָו tarkoittaa "merkki", nykyhepreassa esimerkiksi "nuotti(merkki)" tai "tuotemerkki". Raamatussa: Hesekiel 9:4 ja 9:6, "tee merkki niiden miesten otsiin..."

Bevakasha

Bevakasha-sanaa käytetään kahdessa tilanteessa:

- 1) Annettaessa ja vastatessa kiitokseen "ole hyvä", esim: *hiné májim, bevakasha!* "Kas tässä vettä, ole hyvä!"

2) Pyydetessä kohteliaasti: *májim, bevakasha!* "Vettä, kiitos!" Eli sama kuin englannin "*please*".